

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת חוקת

א. תוספת ברכה.

פרק יטפסוק ב:

זאת חקת התורה (י"ט ב')

ברש"י כאן, לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר, מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה, עכ"ל. ואחרי לשון זה נגזר הרמב"ן, ולא נתבאר מה ענינו של הלשון "מונין", מה יחס המנין לענין שמסיים בו. ועל דעתי אין ספק, דהמלה "מונין" משובשת תחת המלה "דנין", כלומר, שהשטן ואומות העולם דנין ומבקרין את ישראל בענין מצוה זו, כדמפרש, שאומרים מה טעם יש בה, ולפיכך כתב בה חקה, שגזירה היא ואין רשות להרהר אחריה ולשים לב לבקור השטן ואומות העולם.

הלשון "דנין" יצויר בטוב, בדוגמת הלשון: אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו (אבות פ"ב מ"ד), שפירושו אל תבקרנו ואל תחייבו. ובמקרא מצינו, ויהי כל העם נדון בשבטי ישראל (שמואל ב' י"ט י'), ותרגומו והווי כל עמא מתוכחין.

וקרוב לומר בכונת התלמוד בהלשונות אין מזהירין מן הדין (מכות ה' ב'), אין עונשין מן הדין (סנהדרין נ"ד ב'), דהכונה, מתוך חקירה ובקור בלא מקור אין מזהירין ואין עונשין. וכן כונת הלשונות דיו לבא מן הדין, או — אינו בדין, או בדין הוא — כלומר, סברא, חקירה או בקור, כמו כאן.

אך בכלל צריך באור הלשון "שהשטן ואומות העולם מבקרים מחפשים אחר הטעם ממצות פרה אדומה", כי לפי מש"כ רש"י בסוף פרשה זו (פסוק כ"ב) מצותה לכפר על מעשה העגל, ואם כן טעם נאמן יש בזה.

וצריך לומר, דהיא הנותנת, שהשטן ואו"ה רוצים למצוא צד קטרוג על ישראל, ובטעם הדבר שמצוה זו באה כלפי מעשה העגל, הרי בזה נזכר להם מעשה העגל, ובוה ימצאו חפצם לעורר קטרוג על ישראל ממעשה העגל. וזה תכלית כונתם במה שדנין את ישראל.

מלכות

1. קרא שוב את הפסוק עם פירושו רש"י, מה בצצט המציה עליה מחפשים מצנה?
2. פרשנו קובץ שמדובר בטעות ובמקום זה כותב: "דנין" איך הוא מפין את המלה האמצעית?
3. מהמק כותב פרשנו שבצצט יש טעם לדנין על אומות העולם, מהו?
4. איך זה קשור למצוה העגל?
5. מהי תכלית כוונתם של העטן ואומות העולם?

חוקת

ב. כלי יקר.

פרק ב פסוק ב':

[ב] וְלֹא הָיָה מִיָּם לַעֲדָה. על צד העֲנֵשׁ חֲסְרוֹ הַמַּיִם, לְפִי שְׁלֹא הִסְפִּידוּהָ בְּרֹאיוֹ, כִּי בְּמִשָּׁה וְאֶהְרֹן נֹאמַר: וַיִּכְּבוּ אֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכֹאֵן לֹא נֹאמַר וַיִּכְּבוּ אוֹתָהּ, וְנֹאמַר: "וַתָּמַת שָׁם... וַתִּקְבְּר שָׁם", כִּי בְּמָקוֹם שְׁמֵתָה שָׁם תְּהֵא קְבֻרָתָה לְאַלְמֵר, וְנִשְׁכַּחַה כְּמַת מֶלֶב, וְלֹא הִרְגִּישׁוּ בְּהַעֲדָרָה כָּלֵל. על כֵּן נִחְסְרוּ לָהֶם הַמַּיִם, כְּדִי שִׁדְעוּ לְמַפְרַע שֶׁהִבְאֵר הָיָה בְּזִכּוֹת מֵרִים. וְרוּ"ל אָמְרוּ, שֶׁנִּסְמְכָה מִיִּתְּתָה לְפָרְשֵׁת פָּרָה, לֹאמַר לָךְ: מַה הִקְרַבְנוֹת מִכְּפָרִים, אִף מִיִּתְּתָה הַצְּדִיקִים מִכְּפָרֵת (מוֹעֵד קֹטֵן כח.). וְלָמָּה נִסְמְכָה דְּוָקָא לְפָרָה, כִּי בְּאֲמַת אֵינָה קְרִבָּן, רַק מַה שֶׁמְצִינֵנו שֶׁקְרָאָה הַפְּתוּב "חֲטָאֵת" (במדבר ט.ט.). אֲכַל הָעֵקֶר הוּא, כְּשֶׁשׁ שֶׁהִפְרָה בָּאָה לְקַנְחָ צֵאת בְּנָה, כִּף הַצְּדִיקָת אִם כָּל חֵי, בְּמִיתְּתָה מְקַנְחַת צֵאת תּוֹלְדוֹתֶיהָ.

וּסְמִיכוֹת זֶה מְבִיאִים הַמְּדַרְשִׁים בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת. א', סְמִיכוֹת מִיִּתְּתָה בְּנֵי אֶהְרֹן לְיוֹם הַכְּפֹרִים הַמְּכַפֵּר (ויקרא טו.א). ב', סְמִיכוֹת מֵרִים לְפָרָה. ג', סְמִיכוֹת מִיִּתְּתָה אֶהְרֹן לְבִגְדֵי כֹהֵן הַמְּכַפֵּרִים (במדבר כ.כח.), כְּדִמְסִיק פָּרָק וְאֵלּוּ מְגַלְחִין (מוֹעֵד קֹטֵן כח.). ד', בְּפָרְשֵׁת עֵקֶב סִמְךָ מִיִּתְּתָה אֶהְרֹן לְשִׁבְרֵת הַלּוֹחֹת (דברים י.ב-ו), לֹאמַר שֶׁקָּשָׁה מִיִּתְּתָה צְדִיקִים

כְּשִׁבְרֵת הַלּוֹחֹת. לְפִי שְׁמֵן כָּל צְדִיק יִגִּיעַ לְבִנְי דוֹרוֹ אֲרַבְּעָה מֵיָּנִי תּוֹעֵלֵת. הָאֶחָד הוּא, שְׁכַל הָעוֹלָם נִזְוֵן בְּזִכּוֹתוֹ, כְּאָמְרוּ רוּ"ל: כָּל הָעוֹלָם נִזְוֵן בְּשִׁבְרֵת חֲנִינָא בְּנֵי וְכו' (ברכות יז.), כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּפָרְשֵׁת וַיְחִי בְּ"גֵרֹן הָאָטֵר" (בראשית נ.יא), וּבְפָרְשֵׁת אָמַר בְּפֹסֵק "כִּי אִם לְשֶׁאֲרוּ" (ויקרא כא.ב). וְהֵרִי הֵמָּה כְּמוֹ הָאֵם הַמְּגִיָּקָה אֶת בְּנָהּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "שְׁנֵי שְׂדֵיךָ" (שיר השירים ד.ה), אֵלּוּ מִשָּׁה וְאֶהְרֹן (תנחומא שמות יב.), כֵּן פִּרְשׁ רַש"י (שיר השירים שם). וְכֵן מְצִינֵנו שֶׁבְּזִכּוֹת מֵרִים הָיָה לָהֶם הַבְּאֵר, שֶׁהָיָה מִסְפִּיק לְיִשְׂרָאֵל כָּל צְרִכֵיהֶם. וְזֶהוּ סְמִיכוֹת מִיִּתְּתָה לְפָרָה, אִם הָעֵגֶל, הַבָּא לְתַקֵּן קְלָקוּל בְּנָהּ. הַשְּׁנֵי שֶׁהַצְּדִיק מְלַמֵּד לְהוֹעִיל דְּרָךְ ה' וּמְצַנְהָ, על כֵּן דוֹמָה פְּטִירָתוֹ כְּשִׁבְרֵת הַלּוֹחֹת. הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁזִּכּוֹתוֹ מִגֵּן כְּצֵל, וּבְכַבֵּד הָעֵשׂוֹי לְהַצִּיל מְקוֹר וְחֹם, וּבְמִוֹתוֹ סָר צֵלָם, וְהֵרִי הֵם עְרוּמִים מִכָּל מְכֻסָּה, כְּדָרְךָ שֶׁנֹּאמַר: "וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גִוַע אֶהְרֹן" (במדבר כ.כט), וְדָרְשׁוּ רוּ"ל: "וַיִּרְאוּ" (ראש השנה ג.), הַיּוֹד בְּצִירֵי, שֶׁנִּרְאוּ, וְהֵינּוּ בְּהִסְרֵת הָעֵנָן שֶׁנִּמְשָׁל לְבִגְד. וְזֶהוּ סְמִיכוֹת לְבִגְדֵי כֹהֵן. הָרְבִיעִי, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עֲלֵיהֶם בְּמִיתְּתוֹ, זֶהוּ סְמִיכוֹת לְיוֹם כְּפֹר, וְקָל לְהִבִּין.

אלול

1. **על מה פסוקים אכסס פרשנו את דמיו וצל אינה קושי לכאורה הוא צונה?**
2. **מה קדיוק היה חטאט ומנין לו זאת?**
3. **מה ארבעת המקומות בהם מפרשים מיתת צדיקים ואיך פרשנו לומר מהם את רצונותיו?**
4. **מהו הרציון המרכזי השותף לכל הנאמר כאן בקשר למיתת צדיקים?**

* * *

ג. רש"ר הירש.

פרק כ' פסוקים ח', ט':

(ח-ט) קח את-המטה וגר. מאו הניצחון על עמלק (שמות יז ט) שוב אין אנתנו מצאים את המטה בידי משה. הוא לקח אותו מלפני ה', הוה אומר, הוא היה מונח במקדש, בצד ארון העדות. מטה ה' שבידי משה הציג את משה כשליח ה'. תנועה הנעשית במטה ה' — נטיית המטה או הכאה בו לפני בוא המאורע שמשם הודיע עליו — מציין את טיב המאורע: הוא מעשה ידי ה' שהתערב במישרין באותה שעה. הם האשימו את משה ואת אהרן בבגידה בשליחות ה'. לא ברצון ה' הגיעו אל המקום הזה שאין בו מים לשתות, אלא משה ואהרן בודוק ליבם הביאו את העם אל המקום הזה כדי להמיט עליו שואה. אין להעלות על הדעת שה' רוצה שימותו במדבר. "קח את המטה", אמר ה' אל משה, והראה להם שעורך שלוחי ולא חדלת לרגע מלעמוד בשירותי.

והקהל את-העדה: בכת השליחות האלוהית המתגלה במטה ה' שבידך הקהל את "עדת העתיד". ודברתם אל-הסלע לעינייהם: אל תשתמש במטה אלא דברו אל הסלע "לעיניהם" — לעיני כל העם — וצו עליו שיתן את מי מיו, את המים הגנוזים בו מכבר. אילו היכה בסלע — כדוגמת האמור בשמות יז, ו — היה משתמע מכך שהמים נבקעו כתוצאה מהתערבות חדשה של ה' שנגרמה על ידי מהומתם. אולם לא כך היה צריך להיות אלא היה עליהם להבין שלא משה ואהרן אלא ה' הביא אותם אל המקום הזה, והואיל וה' הביאם אל המקום הזה וענן ה' הורה להם לחנות במקום הזה, אין צורך בסערת רוחם ובהתערבות ה' שתיגרם על ידי כך, אלא המים הדרושים מוכנים ומזומנים במקומם מיד ה' ודי במלה שמשא אהרן ידברו אל הסלע ומיד הוא יתן את מימיו המוכנים להם זה מכבר. ולפיכך והוצאת וגר והשקית וגר: אין צורך בנס חדש מיד ה' אלא אתה — במאמר גרידא — חספס את צרכיהם.

אלות

חוקת

1. מה הצטיק את פרשנו כאן בקשר להוראת ה' למשה?
2. המטה היה כבר באיחסון וצתה חזר שוב לתפקוד, איך ולמה?
3. מה צריק היה משה לצעות עם המטה?
4. מה קצצט היתה תלונת הצע וצל מי?
5. איך הציווי של הקב"ה קא להזיט כל זאת?
6. למה דוקא לדבר ולא להכות בסלע?
7. פרשנו מדעיס כי לא היה צורק קנס חדש, כי אט דוקא אמירה של משה תביא להט את המוקש, מה רצה ללמדנו בכך?

* * *

ד. הכתב והקבלה

פרק כא' פסוק ב':

(כא, ב) והחרמתי את עריהם. "אקדיש שללם לגבוה" (רש"י). [כתב הרא"ם] מלשון "אך כל חרם אשר יחרים איש להשם" (ויקרא כו, כח), ולא מלשון "ואת כל הנשמה החרים" (יהושע י, ב), שהוא ענין הריגה וכריתה והשחתה ואיבוד. ויתכן שנקרא גם ההקדש לגבוה "חרם", אע"פ שאין שם השחתה ואיבוד, מפני היותו באיסור הנאה אצל המחרים אותו, והוא נחשב אצלו כאילו נשחת ונאבד. והא דמפרשים אותו כאן לענין הקדש ולא ענין השחתה ואיבוד, מפני שאמר "וידר ישראל נדר להשם", וזה לא נאמר כי אם על המקדיש דבר לגבוה, לא על המגזם לקחת נקמתו ולהחריב עיירות (הרא"ם). וכיון שהקדשים לא הוקדשו רק השלל שבהם, היה ראוי לומר "והחרמתי את שלל עריהם".

שני פירושים של מלת "ערים"

ונראה לי שאין לשון המקרא חסר, כי יתכן לכלול בלשון "ערים" גם ענין השבי והמלקוח, השלל והביזה. כי משרש "ער" אשר יורה על ההורקה (אויס-לעערען) "ותער כדה" (בראשית כד, כ), "וייערו את הארון" (דה"י כד, כא) הורקת דבר שבתוך הכד והארון, והוא בעצמו השלל והביזה, שהבעלים נתרוקנו ממה שהיה להם (ענטבלאסט). כענין "ונצלתם את מצרים" (שמות ג, כב) דתרגומו "ותרוקנן" (אויס-לעערען, ענטבלאסטען) דומה לשם "עד" ו"שלל" על שם שהוסר ונשלל הדבר מן הבעלים ובא לידי בחזים ושוללים. כמבואר "בבקר יאכל עד, ולערב יחלק שלל" (בראשית מט, כז). ומעיקר הוראה זאת שבשרש "ער" על ההתרוקנות, ישמש גם כן על החורבן והשממון, "עוררו ארמנותיה" (ישעיה כג, יג) כי אף שהארמון אינו מקולקל בבנינו, אם הורק והוסר ממנו השלמות המבוקש ממנו, שאין בו דיורין, נקרא חרב ושממה (עיין מה שכתבתי ויקרא כו, לא. "והשמותי את מקדשיכם"). ומזה "ומלאו פני תבל ערים" (ישעיה יד, כא) כלומר אותן הרשעים שהיו מרבים זהב וכסף על ידי שלל ובוזה, כמו שאמר עליהם "שבתה מדהבה" (שם יד, ד), אם אנשים כאלה [כמו שאמרו חז"ל "אומה זו שאומרת 'קדוד וקבא, או 'מאד מאד הביא, בלי מדה'"] (שבת קמט, ב - קג, א) יירשו ארץ, יתרבו בעולם חורבן ושממון, כי יבחו וישללו את כולם. ולפי זה פי-שנים בהוראת מלת "עריהם" כאן. הא. מקום קבוץ בוים למושב בני אדם (שטאדטע). והב. התרוקנות הערים מכל אשר בהם, והוא השלל והביזה (דאס ענטבלאסטערע דער שטאדטע).

אלות

1. איזה קושי מוצא פרשנו כאן בתחילת דבריו?
2. הקדש והשחתה, שתי אפשרויות לפירוש מושג החרם, איך פרשנו מפין זאת כאן ופכך מפרש את פסוקנו?
3. פרשנו קובע יש ני פירושים ל"ערים" אק ככל זאת מוקנט יכול להיות אחד, התוכל להסביר?

* * *